

ვა ღონიერათ აბიზინდა მინდერებში, მაგრამ მერმე და მერმე ისრე მოუვლო, რომ მისიში ვასათიბი ბალახები არსადა მოიპოვებოდა სიღნაღის მასრაში. ამ მიზეზისა გამო ხალხმა თივები ვერ შეინახა მისიში საქონლისთვის ზამთრის სარჩოთ.

მაგრამ იმდროებდა, რომ შემდეგ თევებში შემოდგომამდე იქნებოდა წვიმები და მოვიდოდა ვასათიბი ბალახები. იქნებდა ხალხი მოატყუა. არამც თუ ვასათიბი ბალახები არხად მოიპოვებოდა, არამედ არხად არის ამ ჟამად ცხენისა, ძროხისა და ცხენისათვის საძოვარი ბალახიცა. შევლამ დროებში ძალიან კვი ბალახები ყოფილა და ცხენი და საქონელიც იოლად მიდიოდა და ვასათიბი მოიპოვებოდა. ახლა კი ისეა ვაშხარა მთელი ალაზნის ველი, რომ არსად მოიპოვება არამც თუ ვასათიბი ბალახები, არამედ საქონლისთვის საძოვარი ბალახებიცა.

ამ გარემოებისა გამო ახლა ხალხი ძალიან დაფიქრებულია. მითის მხრით ის წესს, რომ ზამთრისთვის მას არა აქვს შენახული თივები საქონლის საკვებად, უზის გარდა; მეორეს მხრით რომ ახლა ვერსად უმოყვანია საძოვარი ბალახები, თუცა ის ძალიან ვაცხარებულათ დაეძებს. ამ ვაჭირებულ მდგომარეობას უნდა დაუმატოთ ის გარემოებაცა, რომ ამჟამად ყველა საძოვარ მინდერებს საქონლისა და ცხენის პატრონები ყიდულობენ ფულათ. ამ ფულს ისინი უწოდებენ „საბალახს“. საბალახო მინდერების სყიდვამ ისე გაუჭირვა საქმე საქონლისა და ცხენის მებატონეებს, რომ ისინი ერთის წლის წინათ თავდარიგს იჭერენ, ამისთვის რომ ზოგიერთი ორ სამ საბალახო ადგილებს იღებს ოჯარაში და მერე ვისაც უნდა, იმას ძვირათ ჰყიდის.

ამ სახით ერთის მხრით უბალახობამ, მეორე მხრით საკვებადის უქონლობამ ხალხი ძალიან შეაწუხა. თუ შარშან და შარშანწინ საქონლის მოვლას უნდებოდა სამი კაცი, ახლა ამ უბალახობაში უნდება ექვსი. საქონელი მოუხვენრათ დაიარება მინდორში დეძებს საძოვარ ბალახს, მაგრამ ვერსად შოულობს. ამ მიზეზისა გამო თითქმის მრავალს საქონლის მებატონეებს საქონელი შარალაჯის მახლობლად თავის ნებათ მიუხედავად თავი და შეძროხენ შორი-ახლოზე დვას და თვალყურს ადევნებს.

ამ გარემოების გამო ახლა ძალიან გამრავლდნენ ქურდები. მათ დარჩენიან ბურთი და შეიდანია: იპარავენ, მიჰყავთ თუქურშიში და აქ ღამე ხოცენ; რომ კარგათ დამალონ ნაქურდალი, ისინი თავს, ფეხებს და ტყავს მალვენ და ხორცს კი დღისით ამკარად ჰყიდიან;—ვინ რა იცის თუ რისა და ვისი საქონლის ხორცია. თურმე ისეთი ღამე არ გავა, რომ თუქურშიში შედუქნენ ყასებმა მოპარული საქონელი არ წამოაქციონ და არ გამოსჭრან ყელი. საქონელზე კარგ მდგომარეობაში არ არის აგრეთვე ცხენიცა; მათ პატრონებს ვერც მათთვის უბოვნიათ საბალახო ადგილები. ამისა გამო ცხენის პატრონები არიან ერთ ყოფაში და ვაჭირებამი. შევლა ბალახის უქონლობას უჩივის და დაეძებს ამ ზამთრობით იოლათ წასასვლელ ადგილს. მაგრამ მაინც და მაინც რომ ვერ უმოყვანით საძოვარი, ცხენი ტყეში დაუდით, და, რომ ტურამ, მგელი და ქურდმა არ მოსტაცოთ, მომეტებული მწყემსები უყენიან. მე ჩემის თვლით ვნახე, რომ მწყემსებს ძიზიყის სერებზე ტყეში მიფენილი ჰქონდათ ცხენარი საძოვარი; რომელსამე სოფელში რომ დგებარ და გაჰყურებ ჯანგარით შემოსილ სერებს, კოველგან თითრათ მოფენილს ცხენის ფარას ხედავ, აი ამ გვარ წვალებით იოლათ მიყავთ ახლა ძიზიყის ოჯახის შვილებს თავიანთი ძროხა, ცხენი, ცხვარი და კამეჩები. ამ გვარსავე მდგომარეობაში არის აგრეთვე ფუტკარიცა. მისი მებატონეები იმას ძა-

ლიან უჩივიან. შევლამ ვიცი, რომ ფუტკარი მაშინ კარგათ მრავლდება, როცა მინდერები ბალახებით ყვების. ძიზიყის მინდერები გველივსაგან სულ ვაშხარა და ამისთვის ფუტკარს საზრდა შემოაკლდა; მინდერიდგან თავლის ვასაკეთებლათ მას ვერა შემოუტანია თავის საწყიფ გეჯაში და რაც შიგ საზრდა ჰქონდა სხვა დროს შემზადებული, ისიც სრულიად შეუქამია და ახლა რომ ვეღარას ვაშხარა, ზოგი შემშლილთ იხორცება, ზოგს კიდევ აულია თავი და მიხევერწება ალაზნის ვალმა მხარში, სადაც მას საზრდას შოვნის იმედი აქვს, რადგან ეს მხარე, წყლის სიუხვისა გამო, შემოსილია ვანსაკვიფრებელ ტყითა და ბალახ-მცენარეებითა. აი ამ მიზეზისა გამო, ვისაც აქამდე ყვანდა 300 გეჯა ფუტკარი, ახლა უსაზრდაობისა გამო ის არამც თუ არ გაშენდა, არამედ რაც იყო, ისიც ამოწყდა. მართამ სიღნაღის მოქალაქის მეფუტკრემ მიაზბო: „წლიულს ჩემს ალას ჰყვანდა 300 გეჯაზე მომეტებული ფუტკარი; მაგრამ უსაზრდაობამ ისრე გაუხდა საქმე, რომ 114 გეჯაზე მეტი აღარ დარჩა; ზოგი დიხორცა და ზოგი კი ვალმა მხარში გაიქცა. თქვენი მტერი იყოს ისრე დაღუპული, როგორც ჩემი ალა დაიღუპებოდა, თუ რომ ერთი ღონისძიება არ მომეგონა იმათ სიკვდილისა ან ვაქცივისგან გადასარჩენათ“. ეს ღონისძიება იმაში მდგომარეობს, რომ იმას უყიდინება თავის აღისთვის ერთი ფუთი თავლი და ტყბილი მსხალი შიგ მოუხარზავს; მემრე ცოტა ცოტა ჩაუსხამს ვარცლებში და ფუტკრის გეჯას წინ დაუწყევია. შუტკარი ამას დაჰხევიდა და აქედან უსაზრდავია. ამ სახით იმას ის ფუტკარი ვაქცივისაგანაც და ამოწყვეტისაგანაც გადაურჩენია.

აი ამ გვარს ვასაქირს მდგომარეობაში არიან ახლა სიღნაღის მხარის საქონლის მებატონეები უბალახობისა გამო. მაგრამ უეჭველია, რომ თუ ვნლა ასე ვაჭირებამი არის საქონელი, მემრე ზამთარში უფრო სამწყურრო მდგომარეობაში იქნება. მხლა ცოტაოდენი საკვებადი მარც არის მოიპოვება,—ზამთარში კი ამასაც ვეღარ იშოვნის საქონელი, ამისთვის რომ ვნლა უხვიერი უნდა იყოს ბალახი, რომ ზამთრისთვისაც რამე დარჩეს. აბა აი მაშინ უყურეთ სიღნაღის მხარაში მცხოვრებ ქართველ კაცის დაღუპვას. ამასთანავე წლიულს ზამთარიც თუ ცოტა სუსხიანი დავიდევა, უეჭველია, რომ დაიღუპებიან საქონლის მებატონეები. სხადა, რომ ვნლავე მკლე საქონელი, ძალიან ძნელათ გავა ზამთარს; უფრო ამისათვის, რომ აქაურს ქართველებს (სხვებისა კი არ ვიცი) ერთი კული ჩვეულება და ხასიათი სჭირთ; ისინი ზამთარში მხოლოდ შესაბამ საქონელს ჰკვებამენ ბზითა და თივით; თუ ძალიან ვაშხარა არ არის ძროხა თუ კამეჩი, არასოდეს თივას ან ბზეს არ აქმევენ. ამისა გამო მთელ ზამთრის განმავლობაში, გარდა შესაბამი ხარკამეჩისა, მთელი საქონელი თავის თავით იოლათ მიდის და სკამს მხოლოდ კაჭკას და ხის ნეკერს; თუ არც ეს არის, მაშინ ის თავის სიმსუქნის ძალით ზამთარს ვადის.

ამ მიზეზებისა გამო სიღნაღის მხარაში ამ ჟამათ საკლავი ძროხა და ცხვარი ძალიან იფუდება.

ინგილო ჯანაშვილი

ხელმწიფე იმპერატორმა, ძავეკასის ნამესტნიკისა და კამიტეტის წარდგინებითა, შემდეგი ბრძანების გამოცემა იწება: იმ შემთხვევაში, როდესაც ძავეკასის აქეთა და იქითა მხრის ჯერ გაუშენებელი ქალაქები საქარათ დინახვენ მცხოვრებლებისთვის ქალაქის დაუჭერელი ადგილების მიცემას, ძავეკასის ნამესტნიკს მიენდობა უტოროგათ მისცეს მცხოვრებლებს ეს ადგილები ვასაშენებლათა.

1858 წლის წესდებულების ძალით, ქალაქს შოთს ერგებოდა 5% (ას მანეთში ხუთი მანეთი) იქაური დამოქნის შემოსავლიდან, რომელიც თუთხმეტი წლის განმავლობაში იქნებოდა. ახლა, ძავეკასის ნამესტნიკის შუამდგომლობით, ხელწიფე იმპერატორმა ბრძანება იწება, რომ ეს ვადა სამ წელიწადს კიდევ ვაგრძელდეს, ე. ი. 1876 წლის 18 ნოემბრამდე შოთს დამოქნის შემოსავლიდან კიდევ ეძლიოს ხუთი პროცენტი, მაგრამ იმ პირობით, რომ თუ ეს პროცენტი 20,000 მანეთზე მეტს შეადგენს, რაც მეტი იქნება, ხაზინას ვკუთვნის.

* *

ამ წინაზე უფ. ბიორგი წერეთელმა „სასოფლო ზანეთის“ რედაქტორმა, შეიტანა აქაურ სამეურნეო საზოგადოებაში ქალაღი, რომელიც „შიაც ამბობდა, რომ, თუ ძავეკასის სამეურნეო საზოგადოება საშუალებას მომცემს, თივლისის გუბერნიის თათრებისთვის თათრულს ენაზე ვამოცემს იმეთსავე სამეურნეო ვაზეთს, როგორც ქართულს ენაზე ვაცემ ო. უფ. წერეთელი კარგის საფუძვლებით ამტკიცებდა ამ გვარი ვაზეთის აუცილებელ საქარობას და სარგებლობას თივლისის გუბერნიის თათრებისათვის.

ნოემბრის 19 ამ საზოგადოებაში იყო ამ საგანზე სჯა და, როგორც „ძავეკასი დამაც“ შეიტყობდა მკითხველი, საზოგადოება არ დათანხმებულა უფ. წერეთლის წინადადებაზე ერთის მხრით იმიტომ, რომ ფულები არ გვაქვს და მეორეთ იმიტომ, რომ ჩვენნი თათრები კითხვას არ არიან შეჩვეულნი და მამასადამე ვაზეთი იმათ სარგებლობას ვერ მოუტანსო. ამაზე უფ. ძალიანთაროვი ამბობს „ძავეკასში“, რომ ფულები თუ არ არის, ამაზე არაფერი არ ითქმისო, მაგრამ ის საბუთი, რომ ჩვენნი თათრები არ არიან კითხვას შეჩვეულნი, სრულებით უსაფუძვლო საბუთი არისო: თუ არ არიან შეჩვეულნი, შეჩვევნიან, ვამოსკადეთ, იქნება იკითხონო. ჩემი აზრითო, ამბობს უფ. ძალიანთაროვი, ის 900 მანეთი, რომელიც ძავეკასის სამეურნეო საზოგადოებამ უნდა აძლიოს წელიწადში ვაზეთისთვის, არაოდეს დაკარგული ფულები არ იქნებოდა მხარისთვისო და ცოტა ხნის შემდეგ ერთი-ასად მოიტანდა სარგებლობასო.

რუსეთი

„ს. პეტერბურლის უწყებებში“ იწერებია ოდესიდან, რომ იქაური უნივერსიტეტი, რომელიც სტუდენტების არეულობის გამო დაკეტული იყო, ნოემბრის 11-ს უნდა გაიხსნასო. ამავე ვაზეთში სწერენ, ზოგიერთები ფიქრობდნენ, რომ პროფესორი ბოგინში წავა სადმე დროებით ოდესიდან, მაგრამ იმას მიწერილება მოსვლია უნივერსიტეტის რჩევისაგან, ახლავე დაიწყე ლექციების კითხვაო.

* *

ოქტომბრის 4-ს გამოვიდა შვალდესი მანიფესტი, რომლის ძალით ჩინლანდიაში სეიმი (კრება) უნდა შეიკრიბოს. ამის გამო, როგორც „პეტერბურლის უწყებების“ კორრესპონდენტი იწერება, მთელს ჩინლანდიაში ამ ჟამად კენჭის ყრა არის დანიშნული, რომელიც ამ ნოემბერში და დეკემბერში უნდა გათავდეს. თეთონ სეიმი 4 იანვარს გაიხსნება. სეიმიში ყველა იქაურ წოდების პირებს შეუძლიანთ დეპუტატათ (წარმომადგენელად) ყოფნა; რამდენსამე პირს აირჩევენ აზნაურებისა და რაინდებისაგან ერთად, რამდენსამე კაცს სამღვდელთებისაგან, აგრეთვე მოქალაქეებისა და სოფელელებისაგან. მათავდება თუ არა კენჭის ყრა, ყველა აღრჩეული წარმომადგენლები ბელისინგფორში შეიკრიბებიან სეიმზე, სადაც ზოგიერთ თავის შინაურულ საქმეებზე დაიწყებენ მოლაპარაკებას.

* *

ამას წინათ მოსკოვში კონცერტი ყოფილა, სტუდენტების სასარგებლოდ, რომელზედაც სხვათა შორის ვამოხსენებ მამიქელ ქალს, ადელინა პატისაც, მიუღია მონაწილეობა. ამ ერთი კონცერტიდან, როგორც „მოსკოვის უწყებებში“ სწერენ, ათი ათასი მანეთი შემოსულა.

* *

„ჯანმთელ სხეულში სულიც ჯანმთელი არისო,“ ერთმა ძველებურმა ბრძენმა სთქვა. ამ ჭეშმარიტებას მხოლოდ ახლა მიაქციეს ყურადღება. მართლაც, განათლებულ ქვეყნებში, განსაკუთრებით ბერმანიაში, ისეთ სოფელს, ვერც პატარა შკოლას ვერ ნახათ, რომ გიმნასტიკა არ იყოს გამართული, სადაც მოზილილი და ახალგაზდები ავარჯიშებენ თავიანთ სხეულს და ამ ვარჯიშობით სხეულის გამაგრებას სცილობენ, რადგან დამტკიცებულია, რომ ამ სხეულის სიმრთელეზე ადამიანის ჭკუა-გონებისა და ტენის მუშაობა მკიდროთ არის დამოკიდებული. მეროპის დიდ ქალაქებში და ხშირათ პატარებშიაც გამართულია ისეთი გიმნასტიკის ზალები, სადაც ყოველი მსურველი დანიშნულ დროზე მოდის და სხეულს ავარჯიშებს, სწავლულობს თოფის სროლას, ხმლის ხმარებას, გაქცივას, ხტომას და სხვა. ამისთანა სხეულის ვარჯიშობას დიდი სარგებლობა მოაქვს განსაკუთრებით პირებისთვის, რომელნიც იძულებულნი არიან მუდამ ოთახში ისხდნენ და ტენით იმუშაონ, მაგალითად შაგირდები; ამიტომაც ბერმანიაში და ინგლისში კანონით დადებულია, რომ ყოველ შკოლასთან უთუოთ გიმნასტიკაც უნდა იყოს გამართული. მართი ფრანკული უკანასკნელ ბრძოლაში ბერმანიის გამარჯვებას იმ ვარჯიშობას მიაწერს, რომ იქაური ხალხი, გიმნასტიკის წყალობით, ჯანმთელი სხეულისა და მაგარი აგებულობის პატრონი არისო და ჩვენსაგან სუსტები არ არიანო. რასაკვირველია, საფრანგეთის დამარცხების მიზეზი მართა გიმნასტიკის უქონლობა არ იყო, მაგრამ ის კი მართალია, რომ ადამიანისაგან თავის სხეულის უვარჯიშებლათ და უმოქმედოთ დადგება ძალიან ასუსტებს არა თუ მართა სხეულს და ჯანმთელობასა, თვით გონებასაც.

ამ მხრით რომ შეეხედოთ საქმეს, ჩვენ ჯიკითის, ჰიდაობის და თვით მუშტი-კრივის თავის დანებებას უნდა ვნანობდეთ... სადღა არიან ახლა ჩვენში ის გამოჩენილი თოფის მსროლენი, მოჭიდავენი და ძალუმი „ყოჩაღი ბიჭები, რომელნიც, ვაჭარების დროს, ეხმარებოდნენ თავიანთ ქვეყანას მართალია, ჩვენ ახლა მტრისაგან ვაჭირებდა არ გვადგია, მაგრამ, როგორც მეცნიერება ვასწავებს, სხეულის სიმრთელე ტენის სიმრთელისათვის არის საჭირო და ამაში ჩვენ, ვგონებთ, ვსაჭიროვდეთ...

* *

უცხო ქვეყნები

საშარანბითი

არავენ არ იცის ბეჯითად—რა აზრი აქვს საფთავების რესპუბლიკის ახლანდელ პრეზიდენტს-ტიერს, როგორ უნდა მოათავსოს იმან საფრანგეთის მმართველობის საქმე, რესპუბლიკა დაამკვიდროს თუ რომელიმე ორლანის პრინცის დასამაჰსურს თავის ადგილზე? თუმცა თვითონ ტიერმა ორმოცჯერ კი სთქვა, რომ როგორც ჩამბარა ხალხმა რესპუბლიკა, ისევე უკან დაუბრუნებო, მაგრამ თითქმის არცერთი პარტია არ უჯერებს იმას, მაგრამ ახლანდელი ნაციონალური ძრების უმეტეს ნაწილს მაინც იმის მხარე უჭირავს, რადგან ეს უმეტესობა კონსერვატიული (ზომიერი) რესპუბლიკელებისაგან და ორლანისტიებისაგან არის შემდგარი. ზოგიერთ ამ რესპუბლიკელებს ტიერის მხარე იმი-

ტომ უჭირავთ, რომ ჯერ-ჯერობით ტიერის მართლა ვერ გახედვას რესპუბლიკის ღალატობას და საფრანგეთში მონარხის დაფუძნებას; მეორე მხრით ეს ზოგიერთი რესპუბლიკელები (ბურჟუაზია) ისეთი ხასიათისა და აზრისანი არიან, რომ ისინი მონარხის კონსტიტუციურ მონარხიასაც მაინცა და მაინც მაგდენათ არ ეწინააღმდეგებიან, რადგან მშვიდობიანობისთვის ყველაფერს შესწირავენ. შეველა იცის, რომ ტიერის ძველი მომხრე და თავიანთი მცემელი არის მონარხის დინასტიისა და ამიტომ გასაკვირველიც არ არის, რომ ნაციონალურ ძრებაში ორღიანისტიკას იმის მხარე უნდა დაეჭირათ. უკანასკნელ დროს მაინც რადიკალური რესპუბლიკელები ძალიან ეჭვით უყურებენ ტიერის მოქმედებას, რომელიც ამჟამად უცხადებს მონარხის პრინციპებს თავის თანაგრძობასა და საფრანგეთის სამსახურშიაც იღებს იმათა.

მიმ ორი მტერი დარჩენია ტიერს: ბონაპარტიკელები და რადიკალური რესპუბლიკელები, რომელთაც ის სრულიად არ სწყალობს. რადიკალურ რესპუბლიკელებს არა მხოლოდ ტიერის რესპუბლიკური პრინციპები და ეწინააღმდეგებიან, რომ ხელმწიფეს დაგვისვათ ტახტზე; ბონაპარტიკელებს ხომ თვითონ ტიერის სტატუსს და მიტომ ისინიც სტალიზმს აენონ როგორც და შეაძულონ საფრანგეთის ხალხს.

მით ნემეცურ გაზეთში დაბეჭდილია მერხალიდამ მოწერილი კორრესპონდენცია ტიერის ვანზახვასზე, რომელიც შემომოყვანილ მოსაზრებაში გვარწმუნებს. ამ კორრესპონდენციაში სხვათა შორის სწერია: „ტიერის მომავალი პოლიტიკა ასე შეიძლება განსაზღვროს კაცმა: იმას მსურს ენერგიულად სდევნოს ბონაპარტიკელები, — საფრანგეთის რეზიდენტით ისევე პარიჯი გახადოს, — ახალი კენჭის ყრა დანიშნოს და ნაწილ-ნაწილად განაახლოს ახლანდელი კრება, — კონსერვატორების თანხმობით ზოგიერთი რეფორმები შემოიღოს, და ამ ნაირათ საქმე იქამდე მიყვანოს, რომ ერთხელ აღმოჩნული პრეზიდენტი არასოდეს აღარ გამოიკვლიებოდეს. მითი სიტყვით, რესპუბლიკი დაამკვიდროს, მაგრამ წესები და სახელმწიფო განწყობილობა კი მონარხიული იყოს.“

ამაშივე გვარწმუნებს ჩვენ ის სიტყვა, რომელიც ამას წინათ წარმოსთქვა ტიერმა თავის საღიზნე, რომელზედაც რამდენიმე გამოჩენილი პირები ჰყავდა დააბეჭდებულნი; იმან სთქვა:

„ამბობენ, ვითომც მე მინდოდეს მთელ ხალხს ვკითხო, როგორი მმართველობა მსურს იმას: რესპუბლიკა, თუ მონარხია; ამბობენ კიდევ, ვითომც ჩემ თავზედაც მინდა ვკითხო ხალხს: უნდოდარ მე იმა პრეზიდენტად, თუ არა. მინც ამას ამბობს ჩემზე, სრულიად ვერ მივცნობს. რამდენჯერ მითქვამს, რომ მართალი არ უნდალატებ? მრთხელ კიდევ ვიმეორებ, რომ მე მსურს ხალხის მონარხიული პატივით აღვასრულო; ეს მონარხიული იმამი მდგომარეობა, როგორც ვაფიქსირებ, ჩვენი ჯარი, აღუმაღლო საფრანგეთის ძალა და ნდობა; რომელიც საშინელმა ომმა შემუსრა, შევამტყინე ჩვენი ვალი და შევამსუბუქე საზოგადო გაჭირვება. არ ვიცი — რა აზრისაა ნაციონალური ძრება; მაგრამ ჩემის მხრით მე ვეწინააღმდეგები ყოველ განკარგულებას, რომელიც პარტიების ბრძოლასა და მტრობას აღძრავს საფრანგეთში.“

— მითი ინგლისური გაზეთი იწერება რომ საფრანგეთში მალე დაწყება გაცხადებული ავიტაცია და მოძრაობა, რომლის აზრი ის იქნება, რომ ახლანდელი ნაციონალური ძრება დათხოვნილი იქნეს და იმის მაგივრად ახალი ძრება ამოიჩინონ. ტიერის სურვილი კი ის არის თურმე, რომ ყოველ სამ წელიწადში მესამედი დაითხოვოს და იმით ნაცვლად ახალი დეპუტატები ამოიჩინონ.

— ნოემბრის 16 (28) დაუხრეტიათ სატორის ბანკში სამი გამორჩეული დამნაშავე, რომელნიც კამუნში იყვნენ გარეულნი: როსელი, ძერე და ბურგუნი. მმართველობას არეულობის შინებია და ამიტომ ამ დროს 3000 კაცი ჯარი ყოფილა იქ დამსწრეთ.

— აი რას იწერება პარიჯიდან ერთი რუსული გიზეთის კორრესპონდენტი იმ სიტყვაზე რომელიც ამას წინათ ზამბეტამ წარმოსთქვა სანკტენში:

„ზამბეტას სიტყვა სხვათა შორის იმით არის შესანიშნავი, რომ ის შეეხა საფრანგეთის სამღვდელთა. ის აქებს სოფლის მღვდლებსა და კიცხავს უმაღლესს სამღვდელთა და განსაკუთრებით რომის პაპს. შეველია, რომ ამნაირი ოსატობით ზამბეტას მსურს თავი მოუქონოს და რესპუბლიკისკენ მიიხზოს სოფლის მღვდლები, რომელთაც ძლიერი გავლენა აქვთ სოფლებზე. ამას გარდა სეზოგადოთ ეს სიტყვა ისეთი პრატიკული და ზომიერია, თითქო ზამბეტას მსურს ყველა დაარწმუნოს, რომ ის კარგი წვერი იქნებოდა მმართველობისა. უკანასკნელ დროს ზამბეტა მაინც ისე იქცევა, რომ ვეცდები, ძალიან გულით მსურს მინისტრის ან ამაზე კიდევ უფრო მაღალი ადგილი დაიჭიროს. მაგრამ ნაციონალურ ძრებას ისე ეწინაა იმისა და იქ ისე ცოტა მომხრეები ჰყავს, რომ ძნელათ მოსაფიქრებელია, ტიერის ადგილზე პრეზიდენტად ამოიჩინონ; მხოლოდ შემთხვევას შეუძლიან უეცრათ გახადოს ის საფრანგეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტად, მაგრამ ეს შემთხვევა ურეგულირებელი არ შეიძლება მოხდეს.“

გერმანია

პარიჯელი კორრესპონდენტი „ს. პეტერბურლის უწყებებისა ერთ (№ 315) ახირებულ ამბავს იწერება, რომელიც ჩვენ სიტყვა — სიტყვით მოგვყავს:

„ღეს შემძლია ზოგიერთი საინტერესო ახალი ამბავი გაცნობათ, რომელიც აქ შეეკრებ. ზოგიერთი პირები, რომელთაც გერმანიის ელჩთან კავშირი აქვთ, საიდუმლოთ ლაპარაკობენ, ვითომც ბერლინის სახალხეს (პრუსიას) სრული იმედი აქვს, რომ არ ასრულებინებს ტიერს თავის ოცნებას, რომელიც მდგომარეობს იმაში, რომ საფრანგეთსა და რუსეთს შუა კავშირი დაამკვიდროს. ეს კიდევ არაფერი: ამბობენ, ვითომც ბერლინი საფრანგეთის დახმარების იმედი აქვთ, თუ ვინიცაა, გერმანიასა და რუსეთს შუა ბრძოლა ატყდა. ამ კავშირისთვის (დახმარებისთვის), როგორც ამბობენ, გერმანია სტრასბურლისა და მეცის დაბრუნებას დაპირებია საფრანგეთს. ეს ხმა თუმც ახირებულია, მაგრამ ყურადღების ღირსია, თუ მივხედებ მხედველობაში იმ წყაროს, რომელიდანაც ჩვენ შევიტყეთ.“

— ბერლინის გაზეთებში იწერებოდა მლზასი დამ და ლოტარინგიდამ, რომ აქაური მცხოვრებლები თან და თან გადადიან საფრანგეთში; ამ უკანასკნელ დროს მაინც ძალიან ბევრი გადასახლებულია — ამ ორი პროვინციიდან საფრანგეთში. ამის მიზეზი, როგორც ამბობენ, ის არის, რომ გერმანია მლზასში და ლოტარინგიაში ამჟამად სალდათებს ჰკრებს და ამით არ უნდათ, ვინიცაა, საფრანგეთსა და გერმანიას შუა კიდევ ომიანობა მოხდეს, თავის სამშობლოს წინააღმდეგ იბრძოლონ. გერმანიის რეისხტაგისგან გამოცემული კანონის ძალით, მლზასში და ლოტარინგიაში 15,000 ხალხი უნდა მოეკრებათ, მაგრამ ახლა იმდენი გადასახლებულია, რომ ამის ნახევარსაც ძლივს მოკრებენ თურმე.

— გერმანიის საკავშირო რჩევაში მმართველობას მომავალი სამი წლის სამხედრო ბიუჯეტის პროექტი შეუტანია დასამტყიცებ-

ლათ. ამ პროექტიდამ სჩანს, რომ მშვიდობიანობის დროს გერმანიას 401,659 ხალხითი ეყოლება; წელიწადში ამ ჯარს 90,400,00 ტალერი მოუწდება.

იტალია

ნოემბრის 15 (27)-ს მიქტორ მანაილითი თვითონ გახსნა რომში იტალიის პარლამენტი; ამ დროს იმან წარმოსთქვა შემდეგი სიტყვა: „იტალიამ მიადგია თავის სურვილს: იმან მოიპოვა ნაციონალური ერთობა; ეხლა ის უნდა სტალიზდეს, თავისუფლებისა და წესიერების შემწეობით, ძალა და მშვიდობიანობა მოიპოვოს. პარლამენტმა უმთავრესი თავის ყურადღება იტალიის ეკონომიურ მდგომარეობას უნდა მიექციოს, რადგან ამაზედ არის იმის ალყვება დამოკიდებული. თუმც მე მშვიდობიანობა გულით მსურს და არც სჩანს, რომ ეს მშვიდობიანობა ვისგანმე დაირღვეს, მაგრამ ჩვენი არმიის გაუმჯობესება და მხარის გაძაგება მაინც ყოველ შემთხვევაში აუცილებელია საჭიროა.“

— მრთს ფრაცუზულს გაზეთში სწერენ, რომ ამ უკანასკნელ დროს რომის პაპსა და ტიერს ხშირი მიწერ-მოწერა აქვთ ერთმანეთში. ამ მიწერ-მოწერის მიზეზი ის არის თურმე, რომ პაპს გამოუცხადებია ტიერისთვის, რომ მე თვითონ საფრანგეთში გადმოსახლება მსურსო და შენ რას იტყვი ამაზედაო. ტიერი ძალიან დაფიქრებულა ამაზე და არ იცის თურმე რა უპასუხოს, რადგან უარის შეთვლა ეწინააღმდეგება და თან იმაშიაც დარწმუნებულია, რომ პაპის გადმოსახლება საფრანგეთში კლერიკალებს გაადიდებულს და აქედამ შეიძლება აჩუქდებოდეს მოხდეს.

ბელგია

არეულობა ბრიუსელში

ბელგიის სატახტო ქალაქში, ბრიუსელში, არეულობა არის; ნოემბრის 10-დამ დაწყებული, ვიდრე 17-მდე ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად დაიარბოდა თურმე ბრიუსელის ქუჩებში და ჰყვიროდა: „ახლანდელმა მინისტრებმა თავი დაანებონ სამსახურს! არ გინდა ახლიანდელი მინისტრები! მოგვმორდენ თავიდან მღვდლები! ზაგვეცალოს ღვდევკრი!“ და სხვ. უკანასკნელი ამბავი ბრიუსელიდამ თიერისში 17 ნოემბრადამ არის და ამ დღეს ხალხის არეულება კიდევ არ იყო დაწყებული თუმც მმართველობამ, როგორც იწერებია აუსრულა ხალხს იმის პირველი თხოვნა.

ბრიუსელის არეულობის მიზეზი შემდეგი გარემოება არის:

ამ ათი თხუთმეტი წლის წინათ ორმა ბელგიელმა, ლაგრანმა და ლიუმონსომ, შეადგინეს ეპრობისა და წარმოების კამპანია. კამპანიაში მაშინდელ კლერიკალური პარტიის წარმომადგენლებმა: ღვდევკრმა, ნოტომბმა და ბრასიორმა მიიღეს მონაწილეობა; (ეს სამი პირი ახლანდელ ბელგიის პარლამენტში წევრებად არიან). კამპანია დიდ მოგებას ჰპირებოდა ყველას, ვინც კი ფულებს შეიტანდა იმაში და მონაწილეობას მიიღებდა. ღვდევკრმა, ნოტომბმა და სხვა კლერიკალურმა დეპუტატებმა, რომელთაც ამ საქმეში წილი ჰქონდათ, გამოუცხადეს ბელგიელებს, რომ ვინც ამ კამპანიის აქციებს იყიდის, ფულებსაც ბლომით მოიგებსო და თან სულის საცხონებელ საქმესაც იზამსო, რადგან კამპანია რომის პაპს ეწევაო. ბელგიის სოფლები, რომელნიც ერთობ გულმზურვალე ფრანგები (კლერიკალები) არიან, მართლაც მოსტყუდნენ და ბლომით ჰქედულობდნენ ამ კამპანიის აქციებს სრულის იმედით, რომ ერთსა და იმავე დროს კეთილსა და სასარგებლო საქმეს შერებოდა. მაგრამ საქმე აი როგორ გათავდა: 1864 წელს ლაგრან-ლიუმონსოს კამპანიამ გამოაცხადა, რომ ჩვენი საქმეები ისე ცუდათ მიდის, რომ ეპრობას და წარმოებას თავს ვანებებთ, ფულები სრულიად წაეგეთო და ამის გამო აქციების პატრონების დაკმაყოფილება არ შეგიძლიანო; ერთი სიტყვით,

გამოაცხადეს, რომ გავოტრდითო, ხალხმა კი ნამდელიათ შეიტყო, რომ ეს კამპანია სრულიად უარგაკატრებულა: კარგა ბლომით რომ მოუგროვებიათ ფულები ღვდევკრს, ლიუმონსოს ღვდევკრს, ნოტომბს და სხვა მონაწილეებს გადაუწყვეტიათ, რომ მოვიგროვოთ, ვითომც მართლა გავოტრდითო და ფულები ჩვენ დაგვრჩებაო. მართლაც ასე ქნეს, და მაშინ ვერაფერ ვერ დაუმტყიცა იმათ, რომ ისინი სტყუიან. რამდენი გადარბდა, რამდენმა უკანასკნელი ლუკმა პური დაჰკარგა მაშინ — ვინ იცის! შეველაზე მომეტებულათ ისევედარობა ხალხმა იზიანა, რომელიც უკანასკნელი გროვით ყიდულობდა ამ კამპანიის აქციებს. მასაკვირველი არ არის, რომ ეს ხალხი ძლიერ გაბრაზებული დარჩა კამპანიის წევრებზე, მაგრამ რას უნამდა იმათ?

ამჟამად ბელგიის პირველი მინისტრი, დანეტანი, და თითქმის ყველა იმის ამხანაგები კლერიკალები არიან და ამიტომ, რასაკვირველია ამ კამპანიის მაშინდელ წევრებს სწყალობენ. ბრიუსელის არეულობის წინა დღეს მმართველობის (ოფიციალურს) გაზეთში გამოვიდა ბრძანება, რომ ღვდევკრის ლიუმონსოს ქალაქის ლუბერონატორათ უნდა დანიშნოთო! მოგვმორდენ თავიდან ახლანდელი მინისტრებიცა და ღვდევკრიც! ზაუმარჯვას ჩვენ კოროლს! იმავე დღეს ერთმა ლიბერალური პარტიის წევრმა, ბარამ, ჰკითხა მინისტრებს, ნუ თუ მართალია, რომ ღვდევკრს ლიუმონსოს ლუბერონატორათ ნიშნავთო? ხალხს ძალიან კარგათ ახსოვს ღვდევკრის მოქმედება და საქმეები, იმისაგან ფულების გამოტყუება, და ამიტომ გირჩევთ, უკმაყოფილებას ნუ აღძრავთ ამ ხალხში და ნუ აძლევთ ღვდევკრს ამისთანა საპატიო და წარჩინებულ თანამდებობასაო. ბარამ აღწერა შემოსხნებული კამპანიის მოქმედება, მოიყვანა დაურღვეველი საბუთები, რომელიც ამტყიცებდა, რომ ლაგრან-ლიუმონსოს კამპანიაში მოატყუა ხალხი და იმის წევრები მოტყუებით გაადიდდნენ. მინისტრებმა უპასუხეს ამაზე, რომ კამპანიის უბედურება მოუვიდა და შემთხვევით გაკატრდაო, იმას არ მოუგონია თავის გაკატრებაო. მაგრამ ბარას საბუთები ისეთი ცხადი და დაურღვეველი იყო და მინისტრების პასუხი ისეთი უაზრო და უსაბუთო, რომ ახლა ხალხი კიდევ უფრო დარწმუნდა ღვდევკრის და სხვა იმის კამპანიონების ცუდ კაცობაში.

მესამე და მეოთხე დღეს არეულობა ბრიუსელში კიდევ უფრო გაძლიერდა და ხალხი თან და თან უფრო მომეტებული გროვდებოდა ქუჩებში. ბოლოს საქმე იქამდე მივიდა, რომ ხალხი ქვევით მიციუნდა ღვდევკრის ამხანაგების, ნოტომბისა და ბრასიორის, სახლებს და ფანჯრები ჩაუტყრია. პარლამენტის პრეზიდენტი თხოულობდა, რომ ჯარი გამოეყვანათ და ძალით დაემშვიდებინათ ხალხი, მაგრამ ბრიუსელის ბურგომისტრმა, ანსაბმა, (რომელიც ლიბერალური პარტიის ეკუთვნის), მხოლოდ სამოქალაქო გვარდია გამოიყვანა და იმის შემწეობით რამდენჯერმე დაამშვიდა და გაფანტა გაბრაზებული ხალხი. თუმცა ანსაბი ხალხს ძალიან უყვარს, მაგრამ ბოლოს აღარც იმას უყვარდნენ. ამ დროსვე პარლამენტში გაცხადებული ბაი იყო ბარასა, მინისტრებს და სხვა კლერიკალური პარტიის მოთავეებს შუა. ნოემბრის 16 ბარამ სთქვა პარლამენტში, რომ მმართველობამ თავის სკანდალური მოქმედებით (ღვდევკრის ლუბერონატორათ დანიშნით) აღძრა ხალხში არეულობა და უკმაყოფილებაო; ახლა ამ არეულობას მხოლოდ მინისტრების გადაყენება

